

Csillagászat történet

Napórabarátok Kőszegen

„Napóra (barátok) a határon” – ezzel a mottóval hívták egybe Közép-Európa napórasait Kőszegre. Az osztrák és a magyar határ közelségének köszönhetően nagy létszámú társaság jött össze 2002. szeptember 26–29. között. Ausztriát 24, Németországot 20, Olaszországot 4, Svájcot 1, Szlovákiát 2, és a vendéglátó Magyarországot 39 napórakutató és -kedvelő képviselte.

A rendezvény egyrészt az osztrákoké volt: az Osztrák Csillagászati Egyesületen belül működő Napóra Munkacsoport 1990-es megalakulása óta minden év szeptemberében megtartja éves közgyűlését. Ezt idén 13-dik alkalommal Kőszegen tartották, ide hívták az osztrák és a szomszédos országok napóraszakértőit. A rendezvény a magyaroké is volt: időközönként Nemzetközi Napóra Szimpóziumokat szervezünk, melynek előadásai több nyelven foglalkoznak a napórák rejtelmeivel. Az elsőt 1991-ben Pécsen, a másodikat 1993-ban Szombathelyen, a harmadikat 2002-ben Kőszegen tartottuk.

Helmut Sonderegger az idei kőszegi rendezvény osztrák főszervezője, Bartha Lajos, valamint Vértés Ernő a szervezést végző magyarok részéről jól előkészítették a programot, és biztosították a kiváló körülményeket. Az Irottók Hotel konferenciatermében tartott előadások magas színvonalúak, mégis érdekesek voltak. Az előadók vegyesen, és váltakozva német vagy magyar nyelven léptek a pulpitusra, de mindkét nyelven előzőleg kézhez kapta a hallgatóság az előadások szövegét. Ám mindez felesleges volt: Hoffmann Judit szinkrontolmács olyan gyorsan, frappánsan, élvezetesen fordított mindkét nyelvről oda-vissza, hogy az teljes művelészetet biztosított.

Az egész pénteki nap az előadásokkal telt el. Először Bartha Lajos, Helmut Sonderegger, és Vértés Ernő köszöntötte a résztvevőket. Dietmar M. Richter (Tavaszkedvet, napéjegylenőség és gnomon), Max Stein (Amatőr felvételek fotogrammetrikus kiértékelése), Paolo Alberti-Auber (Néhány friauli és trieszti napóra), Helmut Sonderegger (Gottfried Bechtold napórája a Tiroli Kastélyon), Arnold Zenkert (A fal hajlísszögének meghatározása órák különbségével) tartotta meg délelőtt az értekezését. Ebéd után Hlack Frigyes (Naplárvasolás napórák), Mokánszki Gabriella (Napórák a kertben és a házon: a Gnomonika Kft. munkássága), Otto Bauer (Horizontális óra analemmatikus napórával összekapcsolva), Ladislav Druga (Napórák Szlovákiában), Peter Husty (A salzburgi fellegvár egyik napórájának renoválása), Maróti Tamás (Napórák és kalendáriumok az éremeken) előadásai következtek, közülük talán a legnagyobb érdeklődést ez utóbbi keltette. Vacsora után az osztrákok részletesen ismertették a következő évi találkozójuk helyszínét, majd a Vértés Ernő adott tájékoztatást a másnapi kirándulásról.

A helyszínen kis kiállítás mutatta be a hazai napórákat. Kiállította munkáit Marton Géza, Vrba György, Váry Gábor, Vértés Ernő, és Vasné Tana Judit. Itt állították ki a

hazai napóra-készítő cégek posztereiket, makettjeiket, termékismertetőiket. Még szokatlan, de korunktól már nem idegen módon: amire van kereslet, arra tervező és kivitelező vállalkozások is alakulnak. Így a napórákra is.

Mivel '90 tős volt a társaság, így szombaton két autóbussz vitte kirándulásra a résztvevőket. Kőszegről átbuszozunk a határon Léka várunderán lévő napórához, majd erdei utakon kacsaringózáva az írótkő (Geschriebenstein) osztrák oldalán parkolunk le. Kellemes gyaloglással értünk fel a Dunántúl és Burgenland legmagasabb pontjára. Amikor a 884 méter magas csúcson álló négyszög alaprajzú kilátótorony 1913-ben épült, ez a környék még Magyarország része volt. Már akkor került rá vertikális napóra, ám e vidék történelmi viszonyai miatt a napórákat sem kímélték meg. Manapság már csak a torony 25%-a hazánké, éppen a keleti szektorra, így a deli falra újra elkészített napóra teljes egészében Ausztria területére esik, igaz, csak 2 méterre van a magyar határtól nyugatra. (Szerencsére most már a magyar oldalról is megközelíthető gyalogosan az országos kék-túra nyugati végpontján álló kilátó). A burgenlandi Erich Imrek geodéta 1999-re készítette el az új napórát, melyet itt a konferencia résztvevőinek személyesen ismertetett. A napóra most a ketynyelvi felirat és a két nemzet zászlója között hirdeti az idők változását!

A kellemes időben visszagyalogolva, buszozva, újra hazai földre értünk Bozsok barokk kastélyában bőséges ebéd, majd a napórákat dicsőítő pohárköszöntők következtek. Kőszegre érve pedig az éppen ekkor zajló szüreti napok programjai csak fokozták a kellemes hangulatot. Már csak a szombati vacsora gulyáspartija maradt programpontnak, melyet szintén köszöntők tarkítottak.

Jó volt összetalálkozni, beszélgetnie, terveket szőnie a magyar napórásoknak. Jó volt látni német nyelvterületről érkezetit látásainkat is. Európa, de talán a világ legkíméletlebb napóra-szakemberei ők, és a közmondásosan magas német precizitás igencsak előnyös a napórák világában! A tervezés, a szerkesztés, a számítások terén tudásuk ámulatot keltő, és csak tanulhattunk tőlük. Viszont a külföldiek nagyrészt nem amatőrök, és csillagászati kérdésekben a magyarok segítőkézsnek bizonyultak.

Vasárnap délelőtt Ponor Thewrewk Aurél (Napórák a Bibliában), Bartha János (Napórák restaurálása, rekonstrukciója, megóvása) és Keszthelyi Sándor (A magyarországi napóra adatgyűjtés helyzete) előadásával folytatta munkáját a „Magyar szekció”. Javaslat hangzott el a Magyar Csillagászati Egyesület Napóra Szakcsoportjának megalakításáról, melyet a jelenlévők szótöbbséggel elfogadtak.

A frissen megalakult Napóra Szakcsoport tagjai az egyik kőszegi napóra előtt (a napóra a három ablaktól jobbra látható sötét téglalap)

A nívós, nemzetközileg is sikeres konferencia megszervezéséért külön köszönet illeti a támogatókat (Gothard Amatőrcsillagászati Egyesület, Magyar Csillagászati Egyesület, Vas Megye Közgyűlése Tudományos Szakbizottsága), Vértess Ernőt és Bartha Lajost (a külföldiek elismerését is kiváltó) szervezőmunkájukért, és mindenkit, aki részvételével (előadásokkal, poszterekkel, tolmácsolással, szóróanyagokkal vagy puzta jelenlétével) segített!

KESZTHELYI SÁNDOR

Haynald–Fényi-évforduló: előadás és kiállítás Kalocsán

A 2002. év a 19–20. század fordulóján az ott folyó napmegfigyelésekről országos, sőt világhírnévre szert tett kalocsai Haynald Observatórium alapításának 125., és az egykori igazgató Fényi Gyula jezsuita csillagász halálának 75. évfordulója. Ebből az alkalomból az MCSE Csillagásztörténeti Szakcsoportja, Kiskun Helyi Csoportja és a Neptunusz Amatőrcsillagász Kör, valamint a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Közművelődési Intézete szervezésében, az Egyesület és az Országos Műszaki Múzeum szakmai támogatásával 2002. november 2-án csillagásztörténeti előadás, november 2–8. között pedig csillagásztörténeti kiállítás került megrendezésre a LIM kalocsai Tiszti Klubjában.

A Tiszti Klub nagyterme zsúfolásig megtelt érdeklődőkkel: a csillagászat iránt fogékony helybeliek mellett a kiskunsági MCSE-aktivisták, több egykori és jelenlegi egyesületi helyi- és szakcsoportvezető, Meteor-munkatárs, továbbá két Fényi Gyuláról szóló könyv szerzője, az Observatóriumnak helyt adó Szent István Gimnázium képviselői, valamint a környék több csillagászcsoportja is képviseltette magát az igazán rangos eseményen. A programról a kalocsai televízió és rádió is felvételt készített.

A házigazdák nevében Gyurita Tamásné üdvözölte a megjelenteket, és röviden szólt az egykor Kalocsán folyt csillagászati munka jelentőségéről. Őt Rezsabek Nándor követte, aki a kiskunsági MCSE nevében nyitotta meg az előadást és a kiállítást: külön kiemelte, hogy a térség amatőrjei szívügyüknek tekintik az egykoron itt élt műkedvelő és szakcsillagászok emlékének ápolását, és Fényi Gyula szellemi öröksének tekintik magukat.

A program ezután Bartha Lajosnak, a hazai amatőrmozgalmak élő legendájának, a kalocsai csillagásztörténet avatott szakértőjének előadásával folytatódott. A Csillagásztörténeti Szakcsoport vezetője nagyívű, diavetítéssel színesített előadásában áttekintette a Haynald Observatórium teljes történetét. Az asztronómia akkori magyarországi helyzetétől és a csillagvizsgáló 1877-es alapításának előzményeitől, valamint az alapító Haynald Lajos érsek személyétől kezdve bemutatta az egyes igazgatók alatt folytatott tudományos munkát (külön kiemelve a két legnagyobb hatású vezető, Braun Károly és Fényi Gyula munkásságát): a műszerpark jellegzetes darabjait; ismertette az observatórium életében beálló változásokat egészen az 1950-es államosításig, sőt még azon túl is – a szocialista időkben elköttyevélt és tönkretett értékekre is kitérve.